

Koraki v pravo smer

POVZETEK

Na osnovi pretečih podnebnih sprememb, ki prinašajo vse večje naravne nesreče ter »kupa opozoril bolj dramatičnih kot kadar koli doslej« (6. poročilo komisije OZN za podnebne spremembe) avtor poudarja, da je nujno, da se tudi v zvezi s problemom trajnostnega razvoja preide od splošnih priporočil za izhod iz krize k akciji – tj. k spremembi nezadovoljivega stanja in odnosov v družbi. Smatra, da trajnostni (sonaravni) razvoj ni nekaj, kar bi se dogajalo izven nas; tu moramo sodelovati vsi od posameznika do svetovne skupnosti, saj po splošni oceni raziskovalcev podnebnih sprememb »je naša dejavnost s 95 odstotki verjetnosti vzrok vremenskih sprememb«. Zato je v naših rokah tudi možnost, da omejimo rast povprečne svetovne temperature do ravni, ki bi ogrozila človekovo življenje na planetu. V zvezi s tem navajam tekoče dejavnosti v naši sredi, in sicer zlasti *dolgoročni raziskovalni projekt* v Mednarodnem centru za promocijo podjetij v Ljubljani, *Celostno upravljanje varovanih naravnih območij* ter desetletno dejavnost Javnega zavoda *Krajinski park Goričko* in njegovo vraščanje v *Trideželni park Goričko – Örség – Raab*.

Ključne besede: Podnebne spremembe, Trideželni park Goričko – Örség – Raab, biotska različnost, čezmejno sodelovanje, sonaravni način življenja, šolski ograček, ozaveščanje.

1. Celostno upravljanje varovanih naravnih območij

Dolgoročni projekt Mednarodnega centra za promocijo podjetij *Celostno upravljanje varovanih naravnih območij* se odvija na načelih trajnostnega razvoja na določenih območjih, na katerih delujejo krajinski oziroma deželni parki. Gre za skupno raziskovalno akcijo Mednarodnega centra in združenja javnih zavodov krajinskih oz. naravnih parkov: Logarska dolina, Škocjanski zaliv, Škocjanske jame, Rezervat Sečoveljske soline, Strunjanski zaliv, Ljubljansko Barje, Kolpa, Kozjansko, Goričko in Triglav. Vsi parki, razen parka Logarska dolina in Sečoveljske soline, ki sta bila oblikovana na pobudo gospodarstva, so bili ustanovljeni z zakonom in jih sofinancira državni proračun. Projekt je objavljen v trimesečniku ICPE PUBLIC ENTERPRISE 2014, N. 1-2. Ima tri dele in sicer znanstvene študije, strokovne zapise o krajinskih parkih in zgodbe uspešnosti.

Znanstvene študije se bavijo z raziskovanimi območji za trajnostni razvoj, Natura 2000, z Evropsko pobudo Zeleni pas, s socialno odgovornostjo podjetij, ustanov, z demografskim razvojem Prekmurja, z vlogo konoplje na področju KPG in z elektrosoničnim raziskovanjem krajinskih parkov. Zgodbe uspešnosti predstavljajo pobude v *šolskih ogračkih*, (kako smo zaustavili izginjanje lončarske obrti - Osnovna šola pri Gradu), proizvodnja predelava in promet zdrave hrane (šolski ograček pri OŠ Puconci), razvoj in obdelovanje visokodebelnega sadovnjaka (Krajinski park Kozjansko), z obnovo ekološke proizvodnje česna in druge povrtine (Kmetijska in turistična zadruga Žitek), proizvodnja bio ajde, medu in sokov, lanu in konoplje (Bio-kmetija gorička vas), uvajanje mladine v znanost (Kmica Astronomsko društvo Murska Sobota), z doživljajskimi prireditvami (doživljajski park Vulkanija pri Gradu). Navedenih dejavnosti so se oprijeli poleg šolskih otrok, zlasti razni mladinski krožki in strokovne šole, pa tudi športna in tehnična društva, še posebej tehnična in kulturna družba na podeželju in

mladi kmetovalci. Tako se vrača na Goričko podeželje drobnica, zlasti koze, ki s pašo na prostem še posebej skrbijo za ohranjanje kulturne podobe podeželja s tradicionalno pestrostjo travnikov, njiv, pašnikov in gozdičev, ki je privlačna zlasti za razvoj kmečkega turizma ter obnova čebelarstva, sadjarstva in gostinstva s tradicionalnimi dobrotami goričke kuhinje.

Na ta način se Krajinski park Goričko in druga območja varovanega območja razvijajo kot ustrezna središča za oblikovanje povezovanja raziskovalnega, izobraževalnega in posvetovalnega programa s prakso na terenu in njegovo evalvacijo. Znanstveno-raziskovalno delo v Centru, povezano s primerno v praksi zagotavlja delu v ustanovi zdravo podlago dejavnosti Centra in zagotavlja znanstveno dolgoročno usmerjenost. V ta namen je bilo organizirano novembra 2014. leta posebno enodnevno posvetovanje s pokrajinskimi in krajevnimi predstavniki krajevnega ter občinskega in širšega upravljanja. Udeležili so se ga predstavniki gospodarstva in trgovine, zadrugištva, šolstva, zdravstva, kulture, športa ter prostorskega planiranja, razvoja financiranja. Vključeni sta tudi dve vodilni kulturni prekmurski organizaciji Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija in PAZU ter Javni zavod KPG in Razvojna agencija Mura. Tako je zgrajena zadovoljliva osnova za sklic mednarodne znanstvene konference v sodelovanju z nacionalnimi in mednarodnimi znanstveno-raziskovalnimi, razvojnimi in finančnimi ustanovami in organizacijami iz industrijsko razvitih držav iz tretjega sveta ob sodelovanju Agencij organizacije Združenih narodov in Evropske unije.

2. Krajinski park Goričko se vključuje v Trideželni park Goričko – Örség – Raab

Krajinski park Goričko je bil ustanovljen z Uredbo vlade Republike Slovenije 3. oktobra 2003 na pobudo prebivalstva in lokalnih oblasti Prekmurja, po večletnih pripravah in ob strokovni in finančni podpori Komisije Evropske unije. Leži na

skrajnem severovzhodu Slovenije na gričevnatem Goričkem ob slovensko-avstrijski in slovensko-madžarski meji. Njegovo prebivalstvo je slovensko, le v obmejnih vaseh živi nekaj tisoč Madžarov in Nemcev. Po veroizpovedi je prebivalstvo pretežno rimsko-katoliško, druga po številu vernikov je Evangeličanska cerkev. Prebivalstvo se bavi pretežno s kmetijstvom ali z domačo obrtjo. Razširjeno je sezonsko delo prebivalstva v sosednji razvitejši Avstriji, pa tudi izseljevanje v druge evropske in čezoceanske države, zlasti v Nemčijo, Francijo, Kanado, ZDA, Argentino, Avstralijo in Novo Zelandijo. Pokrajina Prekmurje se nahaja daleč od industrijskih in kulturnih centrov Dunaja, Budimpešte, Zagreba, pa tudi od Ljubljane. Vse to je vplivalo na resno zaostajanje pokrajine predvsem v gospodarskem razvoju. Izgradnja moderne avtoceste med Slovenijo in Madžarsko (Evropska os Barcelona - Kijev) je odprla uspešnejše povezovanje Prekmurja s sosednjimi pokrajinami, vendar je Prekmurje še vedno najmanj razvita regija Slovenije, z nizkim življenjskim standardom in najvišjo brezposelnostjo. K temu so v preteklosti prispevale tudi često zaprte državne meje Jugoslavije s sosednjo Madžarko in Avstrijo. Konec blokovske delitve Evrope, zlasti pa odprte meje med državami v okviru Evropske Unije, obeta ugodnejše pogoje za hitrejši razvoj tudi na območju med Muro in Rabo ter njegovo uspešno vključevanje v evropske tokove sodobne ekološke usmeritve držav Evropske unije ter smiselno povezovanje med državami in regijami zlasti med Krajevnimi parki v okviru evropskih povezav.

Uredba vlade RS o Krajinskem parku Goričko izhaja iz omenjenih povezav in možnosti, ki jih tako povezovanje odpira. Z ozirom na to so za Krajinski park Goričko obvezne zlasti tele tri razvojne razsežnosti: očuvanje biotske raznovrstnosti območja, zaposlovanje prebivalstva na naravnih danostih prekmurske zemlje in panonskih podnebnih razmer ter čezmejno sodelovanje s sosednjimi območji z druge strani državne meje. Po površini obsegajo: Örség 44.000 ha, Goričko 46.200 ha, Raab 15.000 ha, po skupnem številu prebivalstva s 51.000 prebivalcev predstavljajo v Evropski uniji pretežno malih držav pomembno regionalno gospodarsko in kulturno skupnost. Zato ni čudno, če je prebivalstvo pomursko porabskega območja že v toku priprav za ustanovitev parkov razmišljalo o njihovi povezavi, celo o skupnem nastopu. Razumljivo je, da so si želeli po dolgem času sovražne delitve vzdolž železne zavese, nevarnosti in nasilja obnoviti življenje v normalnem sosodstvu v miru in varnosti.

Stanka Dešnik, direktorica Krajinskega parka Goričko in njen sodelavec Gregor Domanjko sta tako-le opisala koledar dogodkov:

- 27. maja 1989: srečanje županov Körmanda (Madžarska), Murske Sobote (Jugoslavija) in Fürstenfelda (Avstrija) na Tromeji med Avstrijo, Jugoslavijo in Madžarsko: kamen na Tromeji predstavlja njihov sklep o bodočem razvoju v miru;
- leto 1992: rojstvo in razvoj ideje o tridelnem Parku Goričko-Örség-Raab, kot izid večkratnih srečanj občin in prebivalstva na tem območju;

- leto 1995: podpisan na Dunaju Memorandum o avstrijsko-madžarsko-slovenskem čezmejnem programu kot nazorna posledica predhodnih skupnih zapisov;
- 12. septembra 1998: ustanovitev naravnega Parka v Avstriji na osnovi vladnega odloka;
- 8. marca 2002: madžarski predsednik vlade Viktor Orbán objavi Nacionalni park Örség;
- 6. oktobra 2003: vlada Republike Slovenije objavi ustanovitev Krajinskega parka Goričko.

Čezmejno sodelovanje je bilo ključno za vzpostavitev Trideželnega parka, čeprav predhodnih raziskav o naravi Goričkega ni bilo, ravno tako ni bilo predloga za ustanovitev posebnega območja za varovano območje. Po večletni popolni zaprtosti in izolaciji obmejnega območja je bila narava odlično ohranjena. Za nadaljnje ohranjanje teh vrednot pa je bilo potrebno mednarodno sodelovanje ter izmenjava podatkov ter raziskovanje metod in tehnike. Ker imajo posamezni parki različno stopnjo varstva je bil pripravljen Memorandum o sporazumu, ki opredeljuje naloge vseh treh partnerjev. Dokument je bil podpisan 21. maja 2006 v Windisch Minihofu (Avstrija) na proslavi na Dan Evropskih parkov. 24. maja 2009 je bil podpisan obnovljeni Sporazum o partnerstvu v Öriszentpetru, Madžarska.

Poglavitni partnerji vključeni v čezmejno sodelovanje so vodstva vseh treh parkov in njihove občinske oblasti. Ob implementaciji preteklih projektnih dejavnosti so se razvila dodatna partnerstva na lokalnih, nacionalnih čezmejnih ravneh, vključujoč partnerje vseh pomembnih sektorjev: občin, ministrstev, raziskovalnih ustanov, fundacij, šol, univerz in nevladnih organizacij.¹

Med poglavitnim cilji Memoranduma so zlasti: skupno delo za varovanje in ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot, planiranje in organizacije skupnih dogodkov in turističnih dejavnosti, skupno oblikovanje tiskanega gradiva in gozdno šolanje, vzdrževanje habitata in njegovo obnavljanje, sodelovanje z Evropsko pobudo Zelena vez.

Našteti in drugi skupni cilji v Trideželnem parku se uresničujejo s posebnimi dejavnostmi, predvsem pa:

- s skupnim predstavljanjem ciljev trideželnega parkovnega območja na krajevni, regionalni in EU ravni;
- z vključevanjem lokalnega prebivalstva in civilne pobude v varstvo narave;
- z izmenjavo izkušenj prebivalstva in razvijanjem dobrososedskih odnosov, solidarnosti in medsebojne pomoči v negovanju multikulturnih, regionalnih vrednot;
- s skupno pripravo in izvajanjem pobud in dejavnosti od skupnega interesa;
- z medsebojno pomočjo v projektih čezmejnega sodelovanja;
- s skupnim nastopom pri zagotavljanju sredstev za uresničevanje partnerskih ciljev;

¹ ...S 39-41 Goričko-Raab-Örség - Developing with nature, Trilateral park, p. 2.

- s skupnim upravljanjem regionalnih vodotokov ter njihove favne in flore;
- s skupnim spremljanjem posledic morebitne zažigalnice odpadkov na avstrijski strani blizu Monoštra in drugih virov onesnaženja okolja.

Sklep

Opisana projekta sta zasnovana na krajevni, občinski, pokrajinski in mednarodni ravni in se medsebojno dopolnjujeta.

Dinamika njunega razvoja in doseganje postavljenih ciljev zahteva trajno raziskovanje ter spremljanje in vrednotenje doseženih rezultatov na vseh ravneh človeške družbe. Z druge strani po zastoju na dveh globalnih zasedanjih o podnebnih spremembah v Katarju in na Danskem, se upravičeno pričakuje, da bo *Podnebni vrh* v Parizu prihodnje jeseni dosegel določen napredek. Vse to napoveduje odlično izhodišče tudi za nove raziskovalne pobude v ICPE in v Trideželnem parku KPG *Goričko – Raab – Örség*.